

28. Президент України зустрівся з Президентом Азербайджану. *Офіційне інтернет-представництво Президента України*. 2025. URL: <https://tinyurl.com/yv5ap78w> (дата звернення: 25.03.2026).

29. Президенти України та Азербайджану обговорили реалізацію енергетичних проєктів і переговорний процес. *Офіційне інтернет-представництво Президента України*. 2026. URL: <https://tinyurl.com/y89xentf> (дата звернення: 25.03.2026).

30. Є зелене світло на всіх напрямках двосторонньої співпраці – Володимир Зеленський за підсумками розмови з Ільхамом Алієвим. *Офіційне інтернет-представництво Президента України*. 2025. URL: <https://tinyurl.com/5e8kye2h> (дата звернення: 25.03.2026).

31. Prime Minister Nikol Pashinyan's interview to POLITICO Europe. *The Prime Minister of the Republic of Armenia*. 2023. URL: <https://tinyurl.com/4fejzrzj> (дата звернення: 26.03.2026).

32. Під час нашої першої зустрічі з Прем'єр-міністром Вірменії Ніколом Пашиняном ми обговорили безпекову ситуацію на Південному Кавказі. *Telegram (Zelenskiy / Official)*. 2023. URL: <https://tinyurl.com/уру2kxp2> (дата звернення: 26.03.2026).

33. Андрій Єрмак провів зустріч з Секретарем Ради безпеки Вірменії Арменом Григоряном на Мальті під час третьої зустрічі щодо реалізації Української формули миру. *Посольство України в Республіці Вірменія*. 2023. URL: <https://tinyurl.com/bdfjcdj4> (дата звернення: 26.03.2026).

ІНСТИТУЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ МЕХАНІЗМИ ПОЛІТИЧНОГО ДОМІНУВАННЯ ЛІБЕРАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНОЇ ПАРТІЇ ЯПОНІЇ (1955–1993)

Черниш Олексій

здобувач першого рівня вищої освіти
кафедри політології та державного управління,
Донецький національний університет імені Василя Стуса
(керівник – проф. Ольга Іваницька)

Світова політична, інституційна та управлінська практика демонструє розмаїття моделей, типів та підтипів демократичного урядування в різних країнах, так само як і підходів, критеріїв та визначень до них. Для підтвердження наведемо приклади низки дефініцій моделей демократій, які використовуються в сучасній політологічній літературі: постмодерна, класична, ліберальна, егалітарна, плюралістична та багато інших. Загалом, у наукових дослідженнях виділяється близько 550 моделей та визначень демократій [1, с. 221].

Однією з цікавих, особливих та повчальних демократичних моделей є система домінантної партії, географія якої охоплювала в різні історичні періоди Італію, Японію, Мексику, Ізраїль, Індію, Швецію тощо. Японська політична система другої половини ХХ століття є класичним прикладом такої моделі. Її досвід залишається маловивченим у вітчизняній політологічній науці, незважаючи на

те, що японістика в Україні розвивається вже майже третину століття. Партійна система Японії загалом і, зокрема, теорія й практика домінантної партії репрезентована в Україні декількома науковими статтями, у яких тематика нашого дослідження вивчається лишень у контексті іншої проблематики [2; 3; 4; 5].

Відомо, що повоєнний розвиток Японії є унікальним прикладом поєднання традиційності у політиці й демократичних інститутів із тривалим домінуванням однієї політичної сили. У період 1955–1993 років Ліберально-демократична партія Японії (ЛДП) фактично безперервно перебувала при владі, формуючи специфічну модель політичної системи, відому як «система 1955 року».

Актуальність дослідження полягає у вивченні механізмів функціонування домінантної партії в умовах демократії, що дає змогу, враховуючи досвід Японії, глибше зрозуміти природу та сутність політичної стабільності та інституційної ефективності, особливо в країнах різного рівня політичного та соціально-економічного розвитку, та з'ясувати потенційні можливості таких країн відповідати на сучасні інтеграційні та глобалізаційні виклики. Дослідження проблематики нашого допису сприяє вивченню на прикладі ЛДПЯ внеску феномену системи однопартійного панування у загальносвітову теорію домінантних партій; аналізу методу, механізми та політичні технології утримання однією партією тривалої одноособової влади; використання досвіду домінантної системи у політичних системах XXI століття.

Метою статті є аналіз інституційних та економічних механізмів майже піввікового політичного домінування ЛДП Японії у 1955–1993 роках. Для виконання поставленої мети передбачені такі завдання: з'ясувати причини становлення «системи 1955 року», тобто одноособової влади ЛДП; сутність феномену тривалого правління ЛДП без застосування антидемократичних процедур; механізми та особливості реагування цієї партії на виклики тодішнього часу та характер і перебіг її еволюційних процесів.

Методи дослідження. У розвідці використано системний підхід, історико-генетичний метод для аналізу становлення та еволюції ЛДПЯ, також метод компаративістики.

Теоретичне осмислення феномену домінантної партії базується на працях Моріса Дюверже та Джованні Сарторі, які визначали її як політичну силу, що тривалий час утримує владу в умовах формальної політичної конкуренції [6; 7].

Формування домінування ЛДП пов'язане з політичною консолідацією консервативних сил у 1955 році, що стало відповіддю на посилення лівих партій, зокрема, Соціалістичної партії Японії. Це об'єднання консервативних партій дало змогу створити потужну політичну структуру з високим рівнем контролю над владою.

Важливим фактором та провідним механізмом її політичного домінування стала економічна політика, яка забезпечила так зване «японське економічне ди-

во». Завдяки індустріалізації, державному регулюванню та підтримці експорту Японія досягла значного економічного зростання, яке забезпечило стабільний зростаючий добробут японців, нівелювання різких соціальних контрастів, відносно стабільність на ринку найманої праці [4, с. 150].

Особливе місце в «системі 55 року» займала взаємодія між державою, бізнесом і бюрократією, яку описують як «залізний трикутник». Зазначена модель передбачала тісну координацію між політичним керівництвом, представленим Ліберально-демократичною партією Японії, великими промислово-фінансовими групами та державним апаратом, насамперед міністерствами економічного профілю. Бюрократія відігравала ключову роль у розробці економічної політики, бізнес забезпечував її практичну реалізацію, а ЛДП виступала як політичний координатор і гарант стабільності цієї взаємодії. Така модель сприяла не лише ефективному спрямуванню ресурсів у стратегічні галузі, але й формуванню довгострокової економічної стратегії, що забезпечувало прискорену модернізацію країни. Водночас концентрація впливу в межах цього трикутника обмежувала доступ інших політичних сил до процесу ухвалення рішень, що додатково зміцнювало позиції правлячої партії [3, с. 85–94].

Виборча система сприяла внутрішньопартійній конкуренції, що проявлялося у формуванні численних фракцій у межах ЛДП. Особливістю японської моделі були багатомандатні виборчі округи, у яких кілька кандидатів від однієї партії могли одночасно змагатися за мандати. Це створювало умови, за яких основна політична конкуренція переміщувалася не між партіями, а всередині самої ЛДП. У підсумку виникала складна система фракцій, які об'єднували політиків навколо впливових лідерів і виконували функцію внутрішньої політичної конкуренції. Такий механізм давав змогу забезпечити баланс інтересів різних груп, запобігати розколу партії та підтримувати динаміку політичного процесу без зміни правлячої сили. Водночас клієнтелістські практики забезпечували підтримку виборців через перерозподіл державних ресурсів, що зміцнювало позиції партії. ЛДП активно використовувала інструменти державного фінансування для підтримки регіонів, які становили її електоральну базу, зокрема сільських територій. Через систему субсидій, інфраструктурних проєктів та бюджетних програм формувалася залежність виборців від правлячої партії. Такий підхід сприяв закріпленню політичної лояльності та створенню стабільної соціальної опори для ЛДП. Водночас клієнтелізм знижував рівень політичної конкуренції та стимулював неформальні практики взаємодії між владою і суспільством [5, с. 115–120] (табл. 1).

У 1970–1980-х роках ЛДП змогла адаптуватися до економічних криз, зокрема нафтових шоків, що підтверджує її гнучкість та ефективність. Світові енергетичні кризи поставили під загрозу модель економічного зростання Японії, яка значною мірою залежала від імпорту ресурсів. У відповідь уряд за підтримки

ЛДП здійснив структурні реформи, спрямовані на підвищення енергоефективності, розвиток високотехнологічних галузей і диверсифікацію економіки. Це сприяло не лише подоланню кризових явищ, але й формувало основу для подальшого економічного розвитку. Така здатність до адаптації зміцнила позиції ЛДП як ефективного управлінця, здатного реагувати на глобальні виклики.

Однак у кінці 1980-х років ситуація змінилася. Корупційні скандали, зокрема скандал Локхід, підірвали довіру до партії. Викриття незаконних фінансових зв'язків між політиками, бізнесом і міжнародними корпораціями спричинило серйозну кризу легітимності. Громадськість почала сприймати ЛДП як закриту елітарну структуру, що діє у власних інтересах. Одночасно відбувалися соціально-економічні трансформації, пов'язані з урбанізацією, зростанням середнього класу та зміною ціннісних орієнтацій суспільства. Це призвело до поступового ослаблення традиційних механізмів підтримки партії, зокрема клієнтелістських зв'язків [2, с. 60–61].

У 1993 році ЛДП втратила владу, що стало завершенням епохи її домінування. Вперше за кілька десятиліть було сформовано уряд без участі правлячої партії, що засвідчило глибокі зміни в політичній системі країни. Причинами цього стали накопичення внутрішніх суперечностей у самій ЛДП, зниження рівня довіри населення, а також активізація опозиційних сил. Втрата влади не означала повного зникнення впливу партії, однак стала важливим етапом, який продемонстрував обмеженість моделі домінантної партії в умовах трансформації суспільства (табл. 1).

Таблиця 1 – Основні механізми політичного домінування ЛДП Японії (1955–1993)

Механізм	Сутність	Вплив на домінування
Економічне зростання	Високі темпи розвитку економіки	Підвищення довіри населення
«Залізний трикутник»	Взаємодія держава – бізнес – бюрократія	Ефективна реалізація політики
Виборча система	Багатомандатні округи	Послаблення опозиції
Фракційність	Конкуренція всередині партії	Заміна міжпартійної боротьби
Клієнтелізм	Розподіл ресурсів серед виборців	Формування стабільного електорату
Слабкість опозиції	Роздробленість політичних конкурентів	Відсутність альтернативи владі

Джерело: сформовано автором на основі використаних джерел [2; 3; 4; 5]

Модель політичного домінування. Ліберально-демократична партія Японії базувалася на комплексі взаємопов'язаних факторів: економічному зростанні, ефективній взаємодії інституцій та специфіці виборчої системи. Високі темпи економічного розвитку забезпечували зростання добробуту населення, що виступало ключовим джерелом легітимності влади та знижувало рівень суспільного запиту на політичні зміни. Водночас інституційна взаємодія між державою, біз-

несом і бюрократією створювала стабільну управлінську модель, здатну швидко реагувати на економічні виклики та реалізовувати стратегічні рішення. Особливості виборчої системи, зокрема багатомандатні округи, сприяли перенесенню політичної конкуренції всередину самої ЛДП, що давало змогу підтримувати динаміку політичного процесу без зміни правлячої партії. Сукупність цих факторів формувала стійку модель політичного домінування, яка упродовж кількох десятиліть забезпечувала стабільність політичної системи Японії.

Водночас цей досвід демонструє, що навіть домінантна партія не є стабільною без суспільної довіри. Легітимність влади в умовах демократії значною мірою залежить від сприйняття її діяльності громадянами, а також від відповідності політичної практики очікуванням суспільства. У випадку ЛДП поступове накопичення корупційних практик, зниження прозорості політичних процесів і віддалення політичної еліти від потреб населення призвели до зменшення рівня підтримки партії. Додатковим чинником стали глибокі соціально-економічні трансформації, зокрема урбанізація, зростання освіченості населення та формування нових соціальних груп, які вимагали більш відкритої та конкурентної політичної системи. У підсумку втрата легітимності та зміни у соціально-економічній структурі суспільства призвели до завершення тривалого домінування ЛДП у 1993 році, що стало важливим етапом еволюції політичної системи Японії та підтвердило обмеженість моделі домінантної партії в умовах демократичного розвитку. Отже, досвід Японії демонструє важливість інституційної узгодженості та довіри суспільства як ключових умов ефективного публічного управління.

Список використаних джерел

1. Долженков О. О. Сучасна демократія: проблеми та перспективи. *Актуальні проблеми політики*. 2015. Вип. 54. С. 221–229.
2. Хома Н. М. Трансформаційні зміни партійної системи Японії на новітньому етапі. *Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Серія: Політичні науки*. 2017. С. 59–61.
3. Павлішина Л. Ф. Особливості та труднощі переходу Японії від «системи 55 року» до коаліційного правління. *Сходознавство*. 2012. № 57–58. С. 85–94.
4. Бесєдіна Н. В. Повоєнні реформи та становлення представницької демократії в Японії. *Історична пам'ять*. 2012. № 28. С. 140–153.
5. Іванець Т. М. Структура та особливості сучасної партійної системи Японії. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Історія. Політологія*. 2014. Вип. 11. С. 115–121.
6. Duverger M. *Political parties*. London: Methuen, 1954. 439 p.
7. Sartori G. *Parties and party systems: a framework for analysis*. Cambridge: Cambridge University Press, 1976. 370 p.